

Програма спецкурсу

кандидата філософських наук, доцента кафедри історії філософії ЛНУ імені Івана Франка *Андрія Дахнія*

“ФІЛОСОФІЯ СЬОРЕНА К’ЄРКЕГОРА”

(філософський факультет, відділення “філософія”)

Програма спецкурсу, перелік контрольних питань

Курс нараховує 20 лекційних годин. Форма звітності – контрольна робота

Вступ

Даний спецкурс призначений для студентів IV курсу відділення “філософія” філософського факультету і покликаний ознайомити їх із філософською спадщиною найвизначнішого данського мислителя Сьорена К’єркегора. Зважаючи на те, що в останнього виділяються як літературний, так і богословський “шари” творчості, здійснюється спроба проаналізувати передовсім філософські компоненти творчості К’єркегора. Водночас робиться наголос на тому, що данець по суті виявився одним із перших у західному мисленні, хто у своїй творчості яскраво продемонстрував новітні підходи, пов’язані не в останню чергу саме із означеною синкретичною тенденцією. Особлива увага приділяється змістовому ознайомленню з такими релевантними у філософському відношенні творами, як “Поняття страху” і “Недуга на смерть”. Втім, і інші, зокрема, так звані “стадіальні” твори філософа (зокрема, “Або-або”, “Повторення”, “Страх і тремтіння”, “Стадії на життєвому шляху”) становлять інтерес для дослідження в рамках даного спецкурсу. Вельми важливим завданням постає також показ впливів ідей данського мислителя на західну духовну культуру новітнього часу, зокрема, на діалектичну теологію, діалогічну філософію та екзистенціалізм.

Тема 1. Сьорен К’єркегор: мислитель і його життя

1. Філософська спадщина К’єркегора як єдність життя і творчості:

- основні риси біографії данця та їхній зв’язок із філософією
- вплив постаті батька: успадкування від нього відчуття провини, меланхолійності і водночас сили уяви
- самоідентифікація себе як винятку

- негативне відштовхування від усталеного: розрив заручин із Регіною Ольсен; критика “Корсару”; боротьба проти данської протестантської церкви
 - вплив негативізму подій життя на негативістську спрямованість ідей: розробка метафізики статі; критика масового суспільства і масової людини; критика раціоналізму; викриття “недільного” християнства, лицемірства духовенства
2. Співвідношення одиничності екзистенції та загальності істини:
- фактор університетського навчання: постать Сібберна
 - перехід від гегельянства до антигегельянства у світлі власного екзистенційного досвіду
 - екзистенційна критика систематичної філософії
 - природа екзистенційних істин і шлях їхнього повідомлення
3. Постать К’єркегора у контексті романтизму.
- критика К’єркегором поняття іронії в інтерпретації романтиків, апелювання до Сократового розуміння іронії
 - співвідношення головних установок романтизму та естетичної стадії людського існування
 - полеміка проти філістерства

Література:

- Маланчук Г. Сьорен К’єркегор та його значення як мислителя // Сьорен К’єркегор і його роль в інтелектуальному житті Європи. Доповіді міжнародного семінару. Переклади. Матеріали – Львів, 1998. С.16-24.
- Dachnij A. Schopenhauer und Kierkegaard: Parallelen im Lichte der Romantik und der heutigen geistigen Situation // Schopenhauer im Kontext. Deutsch-polnisches Schopenhauer-Symposium 2000 – Würzburg, 2002. S.133-139.
- Guardini R. Vom Sinn der Schwermut – Mainz, 1996.
- Rohde P.P. Sören Kierkegaard mit Selbstzeugnissen und Bilddokumenten – Hamburg, 1990.
- Sloek J. Christentum mit Leidenschaft. Ein Weg-Weser zur Gedankenwelt S.Kierkegaards – München, 1990.
- Theunissen M. Das Selbst auf dem Grund Verzweiflung. Kierkegaards negativistische Methode – Frankfurt am Main, 1991.
- Vetter A. Frömmigkeit als Leidenschaft. Eine Deutung Kierkegaards - Freiburg/München, 1963

Тема 2. Витоки та специфіка к'єркегорівського філософування

1. Три основні джерела філософування К'єркегора - романтизм, німецький ідеалізм, пієтизм - у контексті західного мислення першої половини XIX століття.
2. Вплив романтизму:
 - місце романтизму у західноєвропейській духовній культурі
 - перша половина XIX століття і духовна атмосфера романтизму
 - широкість романтизму і взаємодія різних сфер духовної культури
 - вплив умонастроїв романтизму: культ генія, ідея цілісної особи; начало міждисциплінарності: взаємодія філософії та літератури
 - співвідношення ідеалізму та романтизму
3. Вплив німецького ідеалізму. Чинник гегелівської філософії як підсумовуючої системи німецького ідеалізму:
 - К'єркегор та німецький ідеалізм
 - лекції Шеллінга в Берліні та К'єркегорове розчарування
 - радикальна критика філософії Гегеля в контексті негативістського спрямування К'єркегорової творчості
 - триада Гегеля і концепція трьох стадій людської екзистенції К'єркегора: проблема можливого впливу.
4. Вплив пієтизму:
 - пієтизм, янсенізм, методизм як вияви морального самозаглиблення в середовищі городян у країнах Західної Європи новочасної епохи
 - постать "етика" К'єркегора та засади пієтизму
 - К'єркегор і категоричний імператив Канта
 - значення засад пієтизму для творів напучувального характеру.
5. Стиль творів К'єркегора. Діалектика "непрямого повідомлення" та вплив Сократа. Принцип синкретичності. Взаємодія філософії, богослов'я та літератури.
6. Впливи К'єркегора на принципи стильової побудови творів у рамках некласичної філософської парадигми.

Література:

1. Долгов К. М. Мартин Хайдеггер. Онтология познания и культуры // Долгов К. М. От Киркегора до Камю. - М., 1990. С. 63-67.
2. Зотов А.Ф. Современная западная философия – М., 2001.

3. Лепп І. Християнська філософія екзистенції. – Київ, 2004.
4. Kierkegaard S. The Concept of Irony with Continual Reference to Socrates – Princeton, 1981.
5. Malantschuk G. Kierkegaard's Thought - Princeton/New Jersey, 1971.
6. Sloek J. Christentum mit Leidenschaft. Ein Weg-Weser zur Gedankenwelt S.Kierkegaards – München, 1990.

Тема 3. Значення філософії К'єркегора для конституювання екзистенціалізму

1. Богословський та філософський способи прочитання: К'єркегор як предтеча діалектичної теології та К'єркегор як предтеча філософії існування (теологія і філософія кризи).
2. Значення К'єркегора для екзистенційної філософії ХХ століття
 - “Буття і час” Мартіна Гайдеггера у світлі впливів К'єркегора: реальність одиничної екзистенції; поняття страху, буття-до-смерті та інші концепти гайдеггерівської філософії як розвиток інтенцій к'єркегорівського мислення.
 - екзистенційна філософія Ясперса і к'єркегорівські імпульси: вчення про екзистенцію, межові ситуації та трансценденцію; розуміння філософування як діяльності, невіддільної від екзистенції філософуючого
 - фідейстичне прочитання К'єркегора Львом Шестовим; протиставлення віри і розуму, зосередженість на проблематиці гріха.
3. Релевантність к'єркегорівських ідей для інших напрямів антропологічного мислення (персоналізму, неотомізму, філософської антропології).
4. К'єркегор в контексті новітньої західної філософії (Еммануель Левінас, Елседеа Макінтайр, Чарлз Тейлор)

Література:

- Анц В. Диалог Хайдеггера с традицией // Философия Мартина Хайдеггера и современность. – М., 1991.
- Громадка Й.Л. Перелом в протестантской теологии – М., 1993.

Дахній А.Й. Людина ХХ століття крізь призму філософії К'єркегора // Сьорен К'єркегор і його роль в інтелектуальному житті Європи. Доповіді міжнародного семінару. Переклади. Матеріали – Львів, 1998. С.25-30.

Исаев С. А. Теология смерти. Очерки протестантского модернизма. – М., 1991.

Макінтайр Е. Після чесноти. Дослідження з теорії моралі. Пер. з англ. – К., 2002.

Сартр Ж. П. Экзистенциализм – это гуманизм // Сумерки богов. – М., 1989.

Dachnij A. Spinoza im Kontext der Existenzphilosophie von Nikolaj Berdiajew u. Lew Schestow // Kontexte – Spinoza und die Geschichte der Philosophie – Wroclaw, 2001.

Gabriel L. Existenzphilosophie. Von Kierkegaard bis Sartre. - Wien, 1951.

Тема 4. Система псевдонімів як методологічна основа стадіальної концепції К'єркегора

1. Тематичне розмежування творів С.К'єркегора, місце стадіальної теорії в інтелектуальній спадщині мислителя
2. Розмаїття інтерпретацій явища псевдонімічності творчості К'єркегора:
 - психоаналітичне пояснення з огляду на обставини життя
 - свідомий методологічний крок на тлі ігрової культури епохи романтизму
3. Концепт непрямого повідомлення (комунікації) у світлі засвоєння екзистенційних істин:
 - започаткування традиції непрямого повідомлення в західному мисленні: засади сократівської майєвтики
 - взаємозв'язок самоіронії Сократа та невловимості його образу
 - антиномія монологізму та поліфонічності
 - діалогізм (поліфонічність) в історії філософії (Платон, Джордано Бруно, Григорій Сковорода)
 - поліфонічність у філософії ХІХ століття
4. К'єркегор і Достоевській: методологічні паралелі (псевдонімічні твори і поліфонічний роман як варіанти методу непрямого повідомлення)
 - К'єркегор і Достоевській як предтечі екзистенційної філософії
 - стадіальна концепція К'єркегора та діалектика людського існування Достоевського: від естетизму до релігійності

- поліфонічність і принцип непрямого повідомлення

Література:

Дахній А. Становлення людської екзистенції у творчості Сьорена К'єркегора: від естетизму до релігійності // Transfiguratio Преображення. Альманах християнської думки – Львів, 2003.

Greve W. Kierkegaards maieutische Ethik – Frankfurt am Main, 1990.

Fryszman A. Kierkegaard and Dostoyevsky Seen Through Bakhtin's Prism // Kierkegardiana – Copenhagen, 1996.

Malantschuk G. Kierkegaard's Thought - Princeton/New Jersey, 1971.

Тема 5. Стадіальна концепція Сьорена К'єркегора: еволюція особи на шляху до Бога (від естетизму до релігійності)

1. К'єркегорове вчення про стадії як одна із складових творчості мислителя, співвіднесеність з іншими темами й проблемами.
2. Стадіальна концепція К'єркегора в історико-філософському аспекті:
 - християнські передумови теорії еволюції індивіда: постулювання динаміки людської особи (апостол Павло, Тертуліан, Августин)
 - гегелівська триада як осердя діалектики понять і к'єркегорівська концепція стадій як маніфестування антропологічної діалектики
 - три стадії існування як етапи сходження особи на шляху до Бога
3. Діалектика екзистенційних стадій:
 - естетична стадія як стадія чуттєвості („Або-або I“)
 - іронія як проміжний етап між естетичною та етичною стадіями
 - виконання обов'язку: етична стадія („Або-Або II“, „Стадії на життєвому шляху“)
 - гумор як проміжний етап між етичною та релігійною стадіями
 - релігійний рівень людського існування („Повторення“, „Страх і тремтіння“, „Недуга на смерть“)
 - праця „Стадії на життєвому шляху“ як спроба систематизації трьох рівнів існування людини

Література:

Киркегор С. Наслаждение и долг. Пер. с дат. – Киев, 1994.

Онищук О. Ціннісні орієнтації людського існування у філософії Сьорена К'єркегора //Людинознавчі студії. Збірник наукових праць ДДПУ. Вип.10 Філософія – Дрогобич, 2004. С.180-190.

Dunning S.N. Kierkegaards Dialectic of Inwardness. A Structural Analysis of the Theory of Stages, Princeton/New Jersey, 1985.

Sloek J. Christentum mit Leidenschaft. Ein Weg-Weser zur Gedankenwelt S.Kierkegaards – München, 1990.

Vetter H. Stadien der Existenz. Eine Untersuchung zum Existenzbegriff S.Kierkegaards – Wien, 1979.

Тема 6. Естетична стадія існування: парадигма чуттєвості

1. Естетизм і проблема романтизму:

- К'єркегор: специфічне розуміння естетичного
- естетичне як прекрасне й естетичне як чуттєво сприймане

2. Висвітлення позиції естетика в “Або/або”, “Повторенні” та “Стадіях на життєвому шляху”.

3. Критика естетиком А етичної позиції.

4. Гетерогенність естетичного рівня екзистенції: Керубіно, Папагено, Йоганнес Звабник, Нерон, Вертер, Дон Жуан, Фауст як репрезентативні постаті естетичної стадії людського існування.

5. Основні ідеали і пріоритети естетика:

- перевага фантазії над дійсним
- свідоме переживання теперішньої миттєвості, безпосередність у насолодженні прекрасним, смакування розмаїтості цікавого
- подолання відчаю через відволікання на розваги
- відсутність зв'язаності з іншими людьми (дружба, шлюб), суспільними функціями (професія), з минулим (провина), майбутнім (зобов'язання).

6. Тріумфування у миттєвості і відсутність континуальності. Ненасичуваність і незмога зупинитися.

7. Відчай естетика. Усвідомлення нікчемності безпосереднього існування як передумова звернення до етичної стадії. Іронія як проміжна стадія між естетичним та етичним рівнями існування.

Література:

Дахній А. Ідеал щастя крізь призму чуттєвості: к'єркегорівський естетик і проблема сучасного гедонізму // Людинознавчі студії. Збірник наукових праць ДДПУ. Вип.10 Філософія – Дрогобич, 2004. С.191-201.

Киркегор С. Наслаждение и долг. Пер. с дат. – Киев, 1994.

Dietz W. Sören Kierkegaard. Existenz und Freiheit – Frankfurt am Main, 1993.

Greve W. Kierkegaards maieutische Ethik – Frankfurt am Main, 1990.

Liessmann K.P. Kierkegaard zur Einführung – Hamburg, 1993.

Тема 7. Основоположні ідеали етика крізь призму поняття обов'язку

1. Критика етиком естетичної світоглядної позиції („Або/або“).
2. Почуття обов'язку та відповідальність. Вибір самого себе. Самосвідомість і вироблення себе як відповідальної особи.
3. Етична стадія людської екзистенції та категоричний імператив Канта
 - постать судового радника Вільгельма
 - шлюб як синтез еротичного і серйозності
4. Вибір самого себе. Інстанція Бога Жертвопринесення Агамемнона і жертвопринесення Авраама як парадигмальні приклади етичної та релігійної стадій людського існування („Страх і тремтіння“)
5. Категорія повторення. Неможливість здійснення повторення на естетичній стадії. Повторення на етичному та релігійному рівнях людського існування.

Евріпід. Іфігенія в Авліді. Переклад А.Содомори // Евріпід. Трагедії. – К., 1993. С. 285-338.

Киркегор С. Наслаждение и долг. Пер. с дат. – Киев, 1994.

Макінтайр Е. Після чесноти. Дослідження з теорії моралі. Пер. з англ. – К., 2002.

Тейлор Ч. Джерела себе. Пер. з англ. – К., 2005.

Тема 8. Релігійна стадія людської екзистенції

1. Релігійний рівень людської екзистенції в контексті цілісної природи антропологічної концепції К'єркегора
 - особистий релігійний досвід Сьорена К'єркегора
 - релігійна стадія як синтез естетичної та етичної стадій людського існування
 - визнання гріха як передумова релігійного
 - зразковість постатей Авраама та Іова як репрезентантів релігійної стадії існування
 - розмежування етичного та релігійного на прикладі Агамемнона та Авраама у “Страхові і тремтінні”
 - “телеологічне усунування етичного”
2. Релігійна стадія існування і концепт повторення
 - неможливість повторення на естетичному рівні екзистенції
 - пошук і знаходження повторення на релігійній стадії існування
 - повторення на прикладі історій із Авраамом і Іовом (повернення втраченого)
 - зіставлення к'єркегорівського повторення та ніцшеанського повернення того самого
3. Криза християнства у новітню епоху:
 - переживання кризи християнства у XIX столітті: діагностування і терапія (К'єркегор, Маркс, Достоєвській, Ніцше)
 - критика К'єркегором “недільного християнства”: зовнішня релігійність і проблема фарисейства
 - полеміка з данською протестантською церквою: єпископ Мюнстер як “свідок істини” та обурення К'єркегора
 - вивітріння духу віри і особиста драма К'єркегора
 - гайдеггерівська концепція нігілізму як продовження традиції рефлексії над проблематикою знебоження.

Література:

Евріпід. Іфігенія в Авліді. Переклад А.Содомори // Евріпід. Трагедії. – К., 1993. С. 285-338.

Кьєркегор С. Страх и трепет. Пер. с дат. – М., 1993.

Greve W. Kierkegaards maieutische Ethik – Frankfurt am Main, 1990.

Vetter H. Stadien der Existenz. Eine Untersuchung zum Existenzbegriff S.Kierkegaards – Wien, 1979.

Тема 8. Богословсько-філософські погляди К'єркегора

1. Богословські погляди К'єркегора в загальній перспективі

- приналежність до традиції послань апостола Павла, фідеїзму Тертулліана, теологічних поглядів Лютера
- богословська та релігійно-філософська рецепція К'єркегора у новітню епоху (Карл Барт, Рудольф Бультманн, Пауль Тілліх, Лев Шестов, Семьон Франк, Етьєн Жільсон, Жак Марітен, Мартін Бубер, Іньяс Лепп)
- богословські погляди К'єркегора як імпульс для започаткування діалектичної теології (теологія раннього Карла Барта)

2. Людське існування проти раціоналістичної філософії і теології

- вихід за межі об'єктивістського пізнання в “Заключній ненауковій післямові до ‘Філософських крихт’”
- критика філософії релігії Гегеля за спробу раціоналізації віри
- критика об'єктивістського розуміння природи філософії

3. Об'єктивна проблема істинності християнства та суб'єктивна проблема власного спасіння:

- начала об'єктивності та суб'єктивності у філософії К'єркегора; їхнє протиставлення
- розуміння християнства як суб'єктивності, інтеріоризації
- нездатність відділити проблему існування від проблеми свого існування як християнина

Література:

1. Бубер М. Два образа веры.- М., 1995.

1. Жильсон Э. Существование против философии // Жильсон Э. Избранное: Христианская философия. – М., 2004. С.473-491.
2. Кісь Р. Теоцентрична антропологія Сьорена К'єркегора і категорія окремішнього індивіда (антиномії чи взаємозв'язки) // Transfiguratio Преображення. Альманах християнської думки. – Львів, 2003. С.90-98.
3. Шестов Л. Киргегард и экзистенциальная философия. – М., 1992.
4. К'єркегор С. Повторення (уривок) Пер. А.Дахнія // Сьорен К'єркегор і його роль в інтелектуальному житті Європи. Доповіді міжнародного семінару. Переклади. Матеріали – Львів, 1998.
5. Malantschuk G. Kierkegaard's Thought - Princeton/New Jersey, 1971.

Тема 9. Негативні модуси людської екзистенції: вина, страх і відчай.

1. Вияви „некласичності“ к'єркегорівського філософування у впровадженні понять страху, провини, відчаю, усвідомлення їхньої вагомості для конституювання людської екзистенції.
2. Проблема провини у К'єркегора
 - біографічне підґрунтя
 - провини і гріх.
 - кореляція етики і християнської догматики
3. Догмат про першорідний гріх у тлумаченні К'єркегора.
 - ситуація гріховності. К'єркегор і Шестов
 - можливість спокутування
4. Поняття страху.
 - роль твору „Поняття страху“ у спадщині К'єркегора
 - аналіз феномену страху у тісному зв'язку із проблемою гріха
 - проблематизація переходу від невинності (безгрішності) до винності (гріховності): біблійна оповідь про першорідний гріх
 - розрізнення страху емпіричного та страху метафізичного
 - страх і ніщо
 - страх як страх перед злом
 - спокутування провини (гріха) перед Богом
 - вплив к'єркегорівської розробки концепту страху на філософію Гайдеггера, Ясперса і Сартра
5. Поняття відчаю.

- робота „Недуга на смерть“ як ключова праця у розробці концепту відчаю
 - типологія відчаю
 - відчай-слабкість, небажання залишатися у відчаї
 - відчай-сила, бажання залишатися у відчаї
 - відчай як гріх
 - сократичне визначення гріха
6. Негативні стани людської екзистенції та сучасні психологічні науки.

Література:

Кьєркегор С. Страх и трепет. Пер. с дат. – М., 1993.

Guardini R. Vom Sinn der Schwermut – Mainz, 1996.

Malantschuk G. Kierkegaard's Thought - Princeton/New Jersey, 1971.

Theunissen M. Das Selbst auf dem Grund Verzweiflung. Kierkegaards negativistische Methode – Frankfurt am Main, 1991.

Перелік контрольних питань

1. Місце С. К'єркегора в духовному житті Європи ХІХ століття.
2. Творчість С. К'єркегора і атмосфера романтизму.
3. К'єркегор як репрезентативна постать некласичної філософської парадигми.
4. Критика К'єркегором філософії Гегеля.
5. К'єркегор і проблема самоідентифікації.
6. Синкретичний характер к'єркегорівського філософування.
7. Джерела творчості К'єркегора.
8. К'єркегор і Сократ.
9. К'єркегорівська діалектика непрямого повідомлення і роль сократівського філософського методу.
10. К'єркегор як критик академічної філософії.
11. Стадіальна концепція С. К'єркегора.

12. Постулювання К'єркегором трьох стадій людського існування: від естетизму до релігійності.
13. "Нульова" стадія філістера.
14. Естетична стадія як альтернатива до обивательського способу життя.
15. Гетерогенність естетичного рівня екзистенції.
16. Парадигматичні постаті естетичної стадії існування.
17. Зв'язок естетичного рівня існування з принциповими настановленнями романтизму.
18. Антагонізм естетичної і етичної стадії існування людини.
19. Іронія як проміжний етап між естетичною і етичною стадіями.
20. Трагедія естетизму і проблема відчаю.
21. Естетична стадія і проблема повторення.
22. Основні ідеали і пріоритети естетика.
23. К'єркегорівський естетик і сучасний гедонізм.
24. Ключові моменти критики естетичної стадії з боку етика.
25. Поняття обов'язку і етичний рівень людської екзистенції
26. К'єркегорівський етик і категоричний імператив І. Канта.
27. Постать Вільгельма як репрезентанта етичної стадії.
28. Гумор як проміжний етап між етичною та релігійною стадіями існування людини.
29. Пріоритети етика і інстанція Бога.
30. Агамемнон і Авраам : два принципово різні жертвопринесення.
31. Антагонізм етичної та релігійної стадій людської екзистенції.
32. Віра силою абсурду і релігійна стадія існування людини.
33. Теологічний контекст розуміння свободи Сьореном К'єркегором.
34. Постать К'єркегора в межах ірраціоналістичної лінії західного мислення.
35. К'єркегор як предтеча релігійного екзистенціалізму.
36. К'єркегор як попередник діалектичної теології.
37. Діалогічна інтерпретація К'єркегора.
38. К'єркегор і Достоевський. Діагностування кризи християнства у XIX ст.
39. Вчення К'єркегора про страх і його значення для екзистенційної філософії Гайдеггера.
40. Розрізнення страху емпіричного та страху метафізичного
41. Типологія поняття відчаю.
42. Негативні стани як передумова віднайдення справжньої сутності людської екзистенції.
43. Вияви „некласичності“ к'єркегорівського філософування у впровадженні понять страху, провини, відчаю, усвідомлення їхньої вагомості для конституювання людського існування.

44. К'еркегор і сучасна континентальна філософія: проблема впливів.
45. Основні поняття к'еркегорівської філософії.
46. Впливи К'еркегора на принципи стильової побудови творів у рамках некласичної філософської парадигми.
47. Відчай як метафізичний феномен у філософії К'еркегора.
48. Відмінність псевдонімічних і напучувальних творів К'еркегора.
49. Синтетичний характер філософування К'еркегора і проблема міждисциплінарності.
50. Філософія К'еркегора в контексті проблематики «масової людини».